

Franklin Társulat – a legnagyobb magyar könyvkereskedői és nyomdai vállalat

NYOMDÁSZATTÖRTÉNETI TÖREDÉKEK

Szerkeszti: Gécs Béla

DICSŐ ELŐZMÉNYEK

Magyarország legnagyobb grafikai vállalata, a Franklin Társulat üzletének eredete 1715-re vihető vissza. Bölcsője Pozsonyban, a magyar országgyűlés székhelyén állott.

Megalapítója Royer János Pál salzburgi származású nyomdász, majd 150 évig továbbvivője, a Landerer-család pesti tipográfiájának az őse. A kiadói vállalatot Wigand Ottó alapította 1817-ben Kassán, melyet később, 1827-ben Pestre helyezett át.

A fiatal német könyvárus azonnal megszerette új hazáját és irodalmát, sőt annak csakhamar jelentős tényezője is lett, s rohamosan meghódította az irodalmi körök és a nagyközönség rokonszenvét. Méltán, mert az első magyar lexikon, az *Esméreték tára* kiadása vakmerőségszámba ment. Számos kis és nagy munka hirdette tevékenységét. Széchenyi, Kisfaludy Sándor, Majláth János és mások munkái, köztük nem egy politikailag kompromittáló irat is. A cenzúra nem is nézte jó szemmel ezt a „rebellis könyvkiadót”, aki a legszigorúbb tilalom dacára elég vakmerő volt Lipcsében kinyomatni Wesselényi Miklós *Balítéletek* című könyvét. Nem csoda tehát, ha Wigand ellen elfogatási parancsot adtak ki. Ő ennek időben neszét vette, üzletét rö-

tön átadta sógorának, Heckenast Gusztávnak, még az éjszaka elmenekült, s Lipcsében telepedett le.

A fiatal Heckenast az átvett üzletet éppolyan eséllyel folytatta, mint elődje, sőt még fokozatosan fellendítette. Könyvkereskedése és könyvkiadói üzlete nagy hírnevet szerzett, de egyre jobban érezte egy

nyomda hiányát. Ez vezette őt arra, hogy 1840-ben Landerer Lajos nyomdászcégébe társként belépjen.

Az üzlet fejlődése ezáltal fordulópontra jutott, mert ez volt az első lépés a régibb Landerer-cégnek a Heckenastba való beolvasztására. Heckenast átvette a Landerer-cég üzleti vezetését is, míg Lande-

A Franklin Társulat épülete

rer a nyomda technikai vezetését tartotta meg. Landerer Lajos 1854-ben meghalt.

Heckenast Gusztáv egyedül vezette a Landerer és Heckenast céget, társas viszonyban az örökösökkel, 1863-ig.

Az ily módon egyesült két nagy üzlet Heckenast céltudatos és erélyes vezetése alatt az ország első irodalmi intézetévé fejlődött, s ezt a szerepét továbbra is megtartotta.

A FRANKLIN TÁRSULAT MEGALAKULÁSA

Heckenast Gusztáv 700 000 forintért eladta házát, kiadói és nyomdai vállalatát a Franklin Társulat címmel 1873. február 19-én létrejött részvénytársaságnak. Az Egyetem utca 4. szám alatti székhellyel működő Franklin Társulatnál Heckenast Gusztáv alelnökként tevékenykedik 1874. novemberi visszavonulásáig.

A Franklin Társulat megalakítója a Landerer–Heckenast történelmi múltú, nagy nyomdai hagyományok folytatásáért kívánták követni.

A társulat választott első elnöke Hunfalvy János, műszaki igazgató Jurany Vilmos lett.

A részvénytársaság méltó jeligét választott a Franklin névben, mert az átvett üzlet alapítási ideje éppen egybeesik a nagy amerikai demokratának – 1718-ban – a nyomdász pályára lépésével, másfelől pedig, mert Franklin Benjamin (1706–1790) volt a közhasznú ismeretek népszerűsítésének legavatottabb munkása és terjesztésének legnagyobb apostola. Az ehhez való ragaszkodás nyert külsőleg is kifejezést, miután a részvénytársaság felvette a Franklin Társulat nevet.

Hirsch Lipót igazgató

A Franklin Társulat nyomdájának igazgatója az elsőrendű tipográfiai műveltségű Hirsch Lipót lett, aki lépésenként átszervezte a nyomdát, megteremtve a Franklin-beli könyvstílust, amelynek a szép betű kultusza volt a fő jellemzője.

Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda Rt. cégbejegyzéssel 1876. március 13-án kezdte meg hivatalosan a működését.

Az igazgatóság tagjai között több közéleti személy is volt, többek között: Arany László, Ballagi Mór, Gyulay Pál, Beöthy Zsolt és Korányi Frigyes.

A részvénytársaság könyvüzlete jelentékenyen fejlődött. Nyomdájában Landererek régi tradíciója, a tipográfiai jó ízlés biztosítása kapott minél nagyobb teret, s erőteljesebb ápolásban részesült, mint valaha.

Egyre jelentősebb lett a Franklin Társulat mint könyvkiadó. Fejlesztette a több kötetes sorozatokat. Ilyen volt az 1875-ben Gyulay Pál által indított Olcsó könyvtár. A tan-

ügyet szolgálta – többek mellett – a Jeles írók iskolai tára, a Filozófiai írók tára, a Görög és latin remekírók, valamint a Régi magyar könyvtár kötetei. Nagyszabású kiadványa a húszkötetes millenniumi kiadvány, a Magyar Törvénytar stb.

1901-ben a Franklin nagyarányú fejlődésnek indult, és bővült. Megvásárolta a Werbőczy Könyvnyomda épületét, nyomdai felszerelését és a Wodianer nyomdát és kiadót. A kiadói üzlet jelentősen bővült azzal, hogy a Franklin Társulat az ifjúsági könyvek és tankönyvek nagy részének kiadójává vált.

A részvénytársaság 1905 táján élte a fénykorát. Nyomdaüzemében a szedőinek száma 300 körül járt. A legmodernebb berendezéssel kromo-fotocinkográfiai osztályt létesített. Vonalzó gépek felállításával az üzleti könyvek nagyban gyártására is vállalkozott. Igen jelentős volt a Franklin Társulat napilap-, hetilap- és folyóirat-nyomatása.

A Franklin Társulat Rt. az ország legnagyobb nyomdájává és kiadóhivatalává lett, s ezt a vezető szerepét 1944 decemberéig megtartotta.

1945. január elsején – Budapest ostromakor – bombatalálat következtében megsemmisült a Franklin-nyomda és a részvénytársaság szinte összes épülete.

Ezzel romokba dőlt a nyomdász régmúltból építkező, a kiadói elődüzletek alapjain növekvő – százharmincöt éve alakult –, hetvenéves múltú könyvkiadói-nyomdai Franklin Társulat Rt. példátlan sikerű, virágzó pályafutása. Emlékét a hazai nyomdászattörténet vetes lapjain őrizzük.